

SPORT & SOCIETY

OVER SPORT & SOCIETY

Sport & Society is zowel een focusgebied van de Universiteit Utrecht als een landelijk netwerk van onderzoekers dat de maatschappelijke betekenis van sport wil begrijpen en vertaalt naar consequenties voor het bestuur en organisatie van de sport. Meer informatie? Zie www.uu.nl/sportandsociety en www.sportsociety.nl.

Bewoners in aandachtswijken sporten minder

Of houden wij de score niet goed bij?

Er is recentelijk veel aandacht voor het thema sporten en bewegen in 'aandachtswijken'. Er loopt bijvoorbeeld een onderzoekssubsidie MOOI in beweging met het thema 'Bewoners in aandachtswijken sporten minder'. Doel hiervan is om bewoners in aandachtswijken meer te laten sporten. Niks mis mee, zou je zeggen, maar in dit artikel zet ik uiteen waarom dit doel en de stelling 'bewoners in aandachtswijken sporten minder' genuanceerder liggen.

DOOR KATHRINE VAN DEN BOGERT

FOTO: SHUTTERSTOCK

In mijn onderzoek kijk ik naar de informele vormen van sport die jongeren met diverse achtergronden beoefenen in zogenoemde 'aandachtswijken': straatvoetballen, activiteiten met buurtsportcoaches of een zelf opgerichte meidenvoetbalcompetitie. Ik doe dat op een etnografische manier: door te observeren, mee te doen met activiteiten en gesprekken te voeren. Deze manier van onderzoek doen gaat uit van een open onderzoekshouding: het is de bedoeling om mee te bewegen met de ervaringen en problemen van de mensen zelf, in plaats van vooraf al een focus vast te stellen.

In dit artikel neem ik jullie mee naar een van de problemen die ik recent tegenkwam in mijn onderzoek in Utrecht Overvecht,

namelijk de tot nu toe on vervulde wens van een kleine voetbalclub om het natuurgrasveld te vervangen door een kunstgrasveld. Door in te zoomen op dit kunstgrasveld schets ik tegelijkertijd een nieuw perspectief op het vraagstuk van de sportparticipatie in aandachtswijken.

Voetbalclub SVO De Dreef in Overvecht

Het is een dinsdag in oktober 2022, nog vroeg in de middag, als ik aankom bij voetbalvereniging SVO De Dreef in Utrecht Overvecht. De club ligt in een hoekje aan de rand van Overvecht Zuid, met aan de ene kant drukke autowegen: de ring van Utrecht en de Einsteindreef als doorgangsroute voor de wijk. Aan de

andere kant staan de typische hoge flats, die Overvecht kenmerken en die op dit moment flink in renovatie zijn. Op een steenworp afstand van de club is een locatie van het jongerenwerk, buurtcentrum De Dreef, het Leger des Heils en een sporthal. Er liggen twee voetbalvelden: een half kunstgrasveld en een heel veld van natuurgras. Het gewone veld ligt er verlaten bij, maar op het halve kunstgrasveld zijn op dat moment zo'n veertig kinderen met elkaar aan het voetballen. Ik hoor verschillende talen: Engels, Arabisch, Oekraïens en hier en daar wat Nederlands. Een van de bestuursleden van de club, Brahim, vertelt dat dit kinderen zijn met een vluchtelingenachtergrond en dat zij op de naastgelegen internationale scha-

kelklas zitten om Nederlands te leren. "Elke dinsdag na schooltijd komen zij hier om te voetballen en je ziet hoe populair het is: het hele veld staat vol, ook als het regent."

Om drie uur 's middags stoppen de kinderen en komt een van de trainers-jongerenwerkers het veld op om zijn training voor te bereiden. Hij heeft nog wel even tijd om met me te praten: "Ik werk voor een preventieprogramma waarbij middelbarescholieren in moeilijke situaties, bijvoorbeeld thuis of op school, hier komen sporten en begeleiding krijgen. Het gaat echt om het opbouwen van een vertrouwensband met de jongeren. En tijdens het programma worden ze ook onderdeel van de club, zodat ze ook echt ergens bij horen."

Tegelijkertijd komen ook de jeugdspelers van de reguliere teams van de club het veld op, om alvast warm te lopen voor hun training. Brahim vertelt: "We trainen doordeweeks altijd alleen maar op dit halve veld; het grote veld proberen we te sparen voor de wedstrijden in het weekend. Maar alsnog hebben we de wedstrijd van afgelopen zaterdag moeten annuleren, omdat het veld te slecht was door de regen. We zijn al jaren bezig met de gemeente om het grasveld te vervangen door een kunstgrasveld, zodat daar gewoon altijd op gespeeld en getraind kan worden, maar we voldoen niet aan de criteria. We komen gewoon niet op de lijst."

De gemeente hanteert criteria om te bepalen of een voetbalclub een kunstgrasveld krijgt, gebaseerd op KNVB-competitielidmaatschap. Voor een club als SVO De Dreef is dat criterium een probleem: zestig procent van de leden, voornamelijk jeugd, speelt structureel bij de club, maar is geen competitie spelend lid. Dat is een bewuste keus. De club wil er niet alleen zijn voor de officiële leden, maar

Zou een kunstgrasveld niet de makkelijkste en duurzaamste manier zijn om jongeren in deze 'aandachtswijk' te laten sporten?

voor de hele buurt. Dat zijn de vluchtelingenkinderen van de dinsdag, de teams van het naastgelegen jongerenwerk, de jongeren van het preventieprogramma en het naschoolse sportaanbod dat de club organiseert. Zo kan het zijn dat in de statistieken van de gemeente deze club te boek staat als een kleine club die ruim voldoende plek heeft, maar de club in werkelijkheid overspoeld wordt door jongeren die via mond-tot-mond-reclame meedoen aan trainingen en toernooien... Als ik die dinsdag aan het begin van de avond weer naar huis ga, zie ik in elk hoekje van het halve kunstgrasveld wel vijf verschillende teams die hun training aan het afwerken zijn. Het gewone grasveld ligt er nog steeds verlaten bij, in de hoop dat het die zaterdag goed genoeg is om er wedstrijden op te kunnen spelen.

Sportclub, buurthuis en jongerenwerk in één

In het jaar dat volgde, woonde ik tal van activiteiten bij waar gemiddeld zestig, maar soms wel meer dan honderd kinderen aan meededen: *urban games*, een rolmodellenprogramma, ramadanactiviteiten, vakantietoernooitjes, WK voetbal kijken en familiesport op zondag. En dat allemaal nog steeds op slechts een half kunstgrasveld. Jongerenwerkers en trainers vertelden me hoe ze tegen de grenzen opliepen van het

organiseren van sportevenementen voor jeugd in de wijk, terwijl de vraag zo hoog was; hoe ze dertienjarigen uit het zicht verloren, omdat hun wedstrijden te vaak gecancelled werden vanwege het slechte veld en ze afhaakten bij het voetbal; en hoe ze tieners op de wachtlijst moesten plaatsen zonder zicht op een plekje in een team. Langzaam werd me duidelijk wat de club betekent voor bewoners in de wijk: het is een toegankelijke plek, waar kinderen en ouders op hun eigen niveau terecht kunnen in het brede sportaanbod; het is een plek voor ontmoeting en participatie; en het is een plek waar bewoners hulp kunnen krijgen als die nodig is. De maatschappelijke impact van de club ontstijgt daarmee allang het sportdomein, maar ze blijven wel gebonden aan de strikte criteria die de gemeente hanteert als het gaat om de aanleg van een kunstgrasveld. Criteria die allang niet meer aansluiten bij de nieuwe werkelijkheid van clubs, waar meer diffuse vormen van participatie zijn.

Dit etnografische onderzoek werpt ook een nieuw licht op de zo vaak onderzochte stelling dat bewoners in aandachtswijken minder sporten. De verklaringen die daarvoor worden gegeven, focussen voornamelijk op het individu: door gezondheidsklachten, geldgebrek, niet weten wat te doen of sporten niet leuk te vinden. De

vraag is of verklaringen wel bij het individu gezocht moeten worden, als het beleid van de gemeente in dit geval de grootste drempel lijkt. Dit beleid sluit misschien aan bij de realiteit van gemiddelde of rijkere wijken, maar niet bij die van een armere en multiculturele wijk zoals Overvecht, met veel diversere vormen van sportparticipatie. Zou een kunstgrasveld niet de makkelijkste en duurzaamste manier zijn om jongeren in deze 'aandachtswijk' te laten sporten? Dan zijn er, in dit geval, misschien wel helemaal geen stimuleringsprogramma's of -onderzoeken meer nodig.

Jongeren in aandachtswijken sporten wel

De etnografie die ik geschetst heb, roept ook een andere vraag op: als deze jongeren niet terug te vinden zijn in de statistieken van de gemeente, zijn ze dan wel terug te vinden in de statistieken van onderzoekers? Veel van de jongeren die ik gezien en gesproken heb voor mijn onderzoek waarschijnlijk niet. Ofwel omdat zij niet officieel lid zijn van een vereniging en zo dus niet meegeteld worden. Ofwel omdat er stevast een onderrepresentatie is van mensen met een migratieachtergrond, vaak woonachtig in 'aandachtswijken', in surveyonderzoek naar sporten en bewegen. Door die onderrepresentatie krijgen onderzoekers een minder goed beeld van de vele vormen van sport die deze jongeren beoefenen: een training van het jongerenwerk, straatvoetbal op de pleintjes, met klasgenoten sporten na school of meiden die een eigen team hebben opgezet. Jongeren in aandachtswijken sporten dus misschien wel meer dan we denken, maar beleidsmakers en

onderzoekers gebruiken nog niet altijd de juiste instrumenten om hen mee te tellen.

Natuurlijk is een etnografische casus niet een-op-een te vergelijken met grootschalig surveyonderzoek. Toch levert een etnografie belangrijke inzichten op. Het laat zien dat veel sportbeleid en -onderzoek vertrekt vanuit huidige kaders of gebruiken (zoals lidmaatschap) en vanuit een gangbaar idee over wat meetelt als sportparticipatie. Daardoor worden diverse andere vormen van sport over het hoofd gezien. Het is als een voetbalwedstrijd waarin sommige goals worden meegeteld en andere niet, omdat de spelers op een creatievere manier met het spel omgaan.

Gezondheidsproblemen, armoede en discriminatie in wijken zoals Overvecht moeten aangepakt worden. Wat daarbij niet helpt, is een verdere stigmatisering van deze wijken en hun bewoners met een – vaak onbedoeld – wijzend vingertje: "Jullie sporten minder." Sportparticipatie zou wat vaker vanuit de daadwerkelijke realiteit bekeken moeten worden en minder vanuit de cijfers waarvan we weten dat die lang niet het gehele veld omvatten. In het geval van de voetbalclub in Utrecht Overvecht zou het geld dat gestopt wordt in het zoveelste onderzoek naar de sportparticipatie van bewoners in aandachtswijken, beter gebruikt kunnen worden voor de aanleg van dat zo gewenste kunstgrasveld. Dat is wat de bewoners van deze 'aandachtswijk' écht helpt om meer te kunnen sporten. ●

Kathrine van den Bogert is antropoloog en universitair docent/onderzoeker Bestuurs- en Organisatiewetenschap aan de Universiteit Utrecht.

Column

MAARTEN VAN BOTTENBURG

De logica achter het verbod op de spinservice

In 2022 paste de Deense badminton-speler Marcus Rindshøj een nieuwe servicetechniek toe, die de spinservice is gaan heten. De essentie hiervan is dat degene die serveert de shuttle laat draaien als die de hand verlaat.

Dat zorgt voor extra spin en een dwarrelende shuttle, waardoor de tegenstander het moment van terugslaan niet goed kan timen. Wie te lang wacht, kan alleen maar hoog terugspelen, waarna het punt gemakkelijk kan worden uitgesmasht. Met als gevolg dat de wedstrijden worden teruggebracht tot ultrakorte rally's. En een grote kans dat degene die de toss wint, de wedstrijd vanaf het begin kan uitserveren.

In mei 2023 besloot de Badminton World Federation (BWF) deze service voorlopig te verbieden. Waarom? Omdat deze techniek té goed was. Het verbod stelt dat degene die serveert de shuttle moet loslaten zonder er spin aan toe te voegen en dat diens racket in eerste instantie de onderkant van de shuttle moet raken. Hierbij verwees de BWF naar de Sidek Service die begin jaren tachtig om vergelijkbare redenen onrechtmatig is verklaard.

Dit verbod roept vragen op. Waarom worden deze innovaties wel verboden en andere niet? Het gaat mij daarbij om de introductie van nieuwe technieken in de uitvoering van de sport, zoals de Super Tuck (het hangen op de stang in de afdaling) in het wielrennen en de Yurchenko Double Pike die Simone Biles onlangs in het turnen uitvoerde; en niet om de toepassing van nieuwe technologieën, zoals het carbon frame, de klapschaats, het polyurethaan zwempak of Nike's

Alphafly-hardloopschoenen. Dergelijke innovaties brengen aanvullende vraagstukken met zich mee, maar die laat ik hier buiten beschouwing.

Het bekendste voorbeeld van een revolutionaire innovatie in de techniek van de uitvoering is ongetwijfeld de Fosbury Flop: de achterwaartse sprong die de Amerikaan Dick Fosbury in 1968 toepaste, toen hoogspringers op een mat mochten landen. Er zijn meer van dit soort voorbeelden, zoals de Axel Jump, de enige sprong in het kunstrijden waarbij voorwaarts wordt afgezet. Deze is vernoemd naar de Noor Axel Paulsen, die op de lange baan eind negentiende eeuw de grote concurrent van de Nederlandse schaatsers was. Minder bekend is de innovatie van de Nieuw-Zeelandse atleet Tuariki Delamere. In 1974 was hij de eerste die tijdens een internationale wedstrijd verspringen een voorwaartse salto maakte. Hoewel hij met zijn handen terugviel naar 7.70 meter, bewees zijn landing op 8.40 meter het perspectief van deze techniek. De internationale atletiekfederatie besloot de Delamere Flip echter te verbieden. Dat verbod is nog altijd van kracht.

De Fosbury Flop, Axel Jump, Yurchenko Double Pike, Delamere Flip, Super Tuck, Ridsjøh-service en Sidek Service: zeven inspirerende innovaties die op het moment van hun eerste toepassing binnen de regelgeving vielen. De eerste drie zijn uitgegroeid tot geaccepteerde, dominante technieken; de andere vier zijn vrij snel na hun introductie door spelregelaars verboden.

De rationale achter het verschil in besluitvorming over deze innovaties is dat sportorganisaties twee tegen-

strijdige functies met elkaar verenigen. Enerzijds het stimuleren van innovatie en grensverlegging; anderzijds het begrenzen en controleren daarvan. De reglementen schieten per definitie tekort om op elke nieuwe techniek te anticiperen. Voor de beoordeling ervan doen internationale sportorganisaties een beroep op onderliggende waarden en uitgangspunten van de sport. Zo werd 'veiligheid van de sporter' ingezet om de Delamere Flip uit te bannen, net als recentelijk gold voor het verbod op de Super Tuck in het wielrennen. En zo werd 'verstoring van de competitie' door de BWF ingezet om de spin-service van Ridsjøh (voorlopig) te verbieden, net als in de jaren tachtig gold voor de Sidek Service.

Dat zijn op zich goede argumenten: sportorganisaties dienen te waken over de veiligheid en onvoorspelbaarheid van de sport. Maar dit zal ook altijd controverseel zijn. Risico nemen hoort bij topsport, maar niet onbegrensd, en tja, waar leg je dan de grens? Is de Delamere Flip gevaarlijker dan de Yurchenko Double Pike? De Ridsjøh Service daagt andere sporters uit om deze techniek onder de knie te krijgen én effectieve tegenzetten te bedenken. Is dat mogelijk of is deze service écht onbeantwoordbaar? De kernvraag is of de onvoorspelbaarheid van de sport hier in het geding is. Alleen dan is een verbod op zijn plaats. ●

Maarten van Bottenburg is hoogleraar Sportontwikkeling aan het Departement Bestuurs- en Organisatiewetenschap (USBO) van de Universiteit Utrecht en lid van diverse adviescommissies op sportgebied.